

STAVOVI STUDENATA RAZLIČITOG PROFESIONALNOG USMJERENJA PREMA OSOBAMA S TJELESNIM TEŠKOĆAMA

ANITA PEDISIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 159.955
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
: 1999-11-23
Received

Mnoge su studije pokazale da se stavovi prema osobama s teškoćama razlikuju kod ispitanika različitog profesionalnog usmjerenja.

U ovom su istraživanju ispitani stavovi studenata defektologije (N=109) i studenata ekonomije (N=115) prema osobama s tjelesnim teškoćama. Kriterijske varijable stavova predstavljale su skale koje odražavaju dva faktora kognitivne komponente stavova ("Implikacija devijantnih karakteristika i segregacije osoba s tjelesnim teškoćama" i "Tragično sagledavanje osoba s tjelesnim teškoćama") i jedan faktor afektivne komponente ("Nelagoda u interakciji"). Rezultati su pokazali razlike u stavovima dviju skupina studenata koje su bile očekivanog smjera. Naime, studenti defektologije izražavali su manje negativne stavove prema osobama s tjelesnim teškoćama i na kognitivnim i na afektivnoj mjeri stavova.

U svrhu pronalazaženja prediktora stavova, primijenjene su i skale kojima se ispitalo koliko studenti izražavaju strah od negativne evaluacije osoba s tjelesnim teškoćama (kao indikator socijalne anksioznosti), u kojoj mjeri ostvaruju kontakt s ovim osobama te koliko smatraju bitnim tjelesni izgled drugih.

Pokazalo se da su studenti defektologije manje strepili od mogućnosti negativne evaluacije, manje su bili usmjereni na tjelesnu pojavu drugih i ostvarivali su učestaliji i kvalitetniji kontakt s osobama s tjelesnim teškoćama.

S obzirom na rezultate regresijskih analiza koji su pokazali sličnu konstelaciju prediktora stavova kod studenata različitog profesionalnog usmjerenja i podatak o značajnim razlikama u rezultatima prediktorskih

varijabli, manje negativni stavovi studenata defektologije možda se mogu objasniti njihovom manjom anksioznošću i strepnjom o adekvatnosti ponašanja, kvalitetnijim odnosom koji ostvaruju s osobama s tjelesnim teškoćama te manjom orijentacijom prema vanjštini drugih. S obzirom na specifično obrazovanje koje ovi studenti stječu, ovakvo se objašnjenje čini plauzibilnim.

KLJUČNE RIJEČI: stavovi, afektivna komponenta, kognitivna komponenta, osobe s tjelesnim teškoćama

Uvod

Pri planiranju ispitivanja stavova prema osobama s teškoćama istraživači odlučuju o tome koje će komponente stava ispitivati, da li ispitivati generalizirane ili stavove prema osobama s određenom, specifičnom teškoćom te o tome na koji način ili kojom metodom mjeriti stavove.

Recentnije analize stavova pa tako i stavova prema osobama s teškoćama oslanjaju se na multikomponentni pristup prema kojem su stavovi sastavljeni od tri komponente: kognitivne ("Što mislim?"), afektivne ("Što osjećam?") i bihevioralne ("Kako bih se trebao ponašati prema objektu stava?"). Tako npr. Leonard i Crawford (1989; prema: Gething, 1994) smatraju da se stavovi ispituju na dva nivoa: socijalnom i personalnom. Stavovi na socijalnom nivou odnose se na pitanja tretmana osoba s teškoćama u društvu, na njihova prava te na pitanja razlika, odnosno sličnosti s drugim ljudima po karakteristikama nevezanim za teškoću. Stavovi na personalnom nivou odnose se na vlastite reakcije na osobe s teškoćama (npr. osjećaji u interakciji). Stavovi na socijalnom nivou predstavljali bi kognitivnu, a stavovi na personalnom nivou afektivnu komponentu stavova.

Mnogi su istraživači razmatrali i pitanje specifičnosti, odnosno generalnosti stavova prema osobama s različitim teškoćama. Schmelkin (prema: Yucker, 1988) pregledom istraživanja dolazi do zaključka da je percepcija teškoća multidimenzionalna te da ispitanici prave razliku između teškoća koje su po prirodi (1) tjelesne, (2) kognitivne, (3) bihevioralno-emocionalne, a uz te tri dimenzije koje naglašavaju određeni tip teškoće pojavljuje se i (4) normalnost - dimenzija koja ističe neke aspekte "normalnosti" ili pomanjkanje odstupanja od drugih.

Prema Yuckeru i Blocku (1986) i Gethingu (1991) koncept specifičnosti ne isključuje generalizirane stavove te zaključuju da interes istraživača treba određivati što će biti u žarištu istraživanja.

O cilju istraživanja ovisi i odabir metode ispitivanja stavova prema osobama s teškoćama. Iako postoje mnoge direktne metode mjerenja stavova prema osobama s teškoćama, jedne od najčešće korištenih su skale sumiranih procjena. (Više o direktnim i indirektnim metodama mjerenja stavova vidjeti u Antonak i Livneh, 1995).

Najčešće korištene skale za ispitivanje stavova prema osobama s teškoćama su: "*Attitudes Toward Disabled Persons Scale*" (ATDP - "Skala stavova prema osobama s teškoćama"; Yuker i sur., 1960, 1966; prema: Yuker i Block, 1986); "*Scale of Attitudes Toward Disabled Persons*" (SADP - "Skala stavova prema osobama s teškoćama"; Antonak, 1982); "*Disability Factor Scale - General*" (DFS-G - "Opća skala faktora teškoća"; Siller i sur., 1967) te "*Interaction with Disabled Persons Scale*" (IDP - "Skala interakcije s osobama s teškoćama"; Gething, 1991).

Ove četiri skale mogu se podijeliti prema kriteriju Leonarda i Crawforda (1989; prema: Gething, 1994) na one koje ispituju stavove na socijalnom nivou (ATDP, SADP i neke subskele DFS-G skale) i na one koje stavove ispituju na personalnom nivou (IDP i neke subskele DFS-G).

Istraživači se usmjeravaju i na pronalaženje faktora koji utječu na formiranje ili su povezani sa stavovima prema osobama s teškoćama. Od sociodemografskih varijabli obrazovanje (izraženo u godinama školovanja) se javlja značajnim korelatom i prediktorom stavova prema osobama s teškoćama (Antonak, 1982; Gething, 1994; Yuker, 1994).

Profesionalno usmjerenje se također dovodi u vezu sa stavovima. Naime, osobe koje se školuju ili rade u području pružanja skrbi osobama s teškoćama, imaju pozitivnije stavove od onih koji se obrazuju ili rade u nekom nehumanističkom području. Antonak (1982) dihotomizirajući varijablu profesionalnog usmjerenja (oni koji se školuju ili pružaju skrb i oni koji nisu u grupi humanističkih zanimanja), nalazi pozitivnije stavove mjerene SADP skalom u ispitanika sa zanimanjima kao što su fizikalni terapeuti, njegovateljice i sl. MacLean i Gannon (1995) izvješćuju da studenti zdravstvenog usmjerenja, u usporedbi sa studentima edukacije i poslovanja, imaju manju nelagodu u interakciji s osobama s teškoćama (mjerenu IDP skalom).

Pozitivniji stavovi mogu se dovesti u vezu s kontaktom (u terminima čestine i kvalitete) koji se ostvaruje s osobama s teškoćama. Komunikacija i kvalitetan odnos može smanjiti oslanjanje na stereotipe i smanjiti nelagodu u interakciji s tim osobama i obrnuto.

U ovom radu se izvješćuje o ispitivanju stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama. Pokušava se dovesti u vezu stavove s još nekim (osim

spomenutim) personalnim varijablama. Jedna je od njih u ovom istraživanju označena kao "važnost tjelesnog izgleda u percepciji drugih". Pretpostavka je da će oni studenti kojima je bitniji tjelesni izgled drugih, imati i negativnije stavove prema osobama s tjelesnim teškoćama.

Ispituje se i povezanost stavova i varijable "strah od negativne evaluacije" s pretpostavkom da je veći strah povezan s negativnijim stavovima, naročito izraženih kroz afektivnu komponentu stava prema osobama s tjelesnim teškoćama.

Cilj je ovog istraživanja bio ispitati stavove studenata različitog profesionalnog usmjerenja prema osobama s tjelesnim teškoćama kao i utvrditi značajne prediktore stavova među teorijski relevantnim varijablama (kontakt s tim osobama, strah od negativne evaluacije i važnost tjelesnog izgleda drugih).

Metodologija

Ispitanici

U ovom dijelu ispitivanja sudjelovalo je 109 studenata Fakulteta za defektologiju (92% ispitanica i 8% ispitanika druge, treće i četvrte godine studija), prosječne dobi od 23 godine te 115 studenata Ekonomskog fakulteta (80% ispitanica i 20% ispitanika treće i četvrte godine), prosječne dobi od 22 godine. Više je studenata muškog spola bilo u uzorku studenata Ekonomskog fakulteta nego u uzorku studenata Fakulteta za defektologiju ($F=5.38$; $df=1$; $p<0.05$).

Instrumentarij

Upitnik kojim su dobiveni podaci o spolu, dobi, studijskoj grupi, godini studija, o poznanstvu osoba s tjelesnim teškoćama, o tipu poznanstva, te o učestalosti i kvaliteti ostvarenog kontakta ("skala kontakta").

Marlowe-Crowneova skala socijalne poželjnosti - skraćeni oblik od 13 tvrdnji (1982; prema: Bezinović, 1988). Rezultat ukazuje na tendenciju odgovaranja na socijalno poželjan način.

Skala straha od negativne evaluacije - skraćena verzija od 12 tvrdnji (prema: Bezinović, 1988). Mjeri stupanj strepnje koji ljudi osjećaju kada postoji mogućnost da budu negativno evaluirani. Budući da je za potrebe ovog ispitivanja izvršena modifikacija skale, ispitanici su procjenjivali tvrdnje koje su se odnosile na mogućnost negativne evaluacije od strane osoba s tjelesnim teškoćama.

Skala važnosti tjelesnog izgleda u percepciji drugih konstruirana je za potrebe ovog ispitivanja. Rezultati predispitivanja na uzorku studenata pedagogije, psihologije, razredne nastave i predškolskog odgoja pokazali su da od početnih 38 tvrdnji psihometrijski zadovoljava njih 29. Metodom faktorske analize zajedničkih faktora ekstrahirana su tri faktora koja su međutim bila u značajnim i dosta visokim interkorelacijama. Postojanje jednog faktora drugog reda i pouzdanost cijele skale (tipa Cronbach alpha) od gotovo $=.90$ dovelo je do korištenja jednodimenzionalne skale u ovom dijelu ispitivanja.

Subskale stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama. Nakon psihometrijske analize različitih skala stavova primijenjenih u predispitivanju (ATDP, Yuker, 1966; SADP, Antonak, 1982 i IDP, Gething, 1991), zadržano je ukupno 36 čestica. Faktorskom analizom (metodom zajedničkih faktora) izlučeno je najinterpretabilnije trofaktorsko rješenje. Dva su faktora interpretirana kao kognitivne, a jedan faktor kao afektivna komponenta stava prema osobama s tjelesnim teškoćama. Pouzdanost za ova tri faktora iznosila je $.83$, $.80$ i $.78$, što se može smatrati zadovoljavajućim vrijednostima.

Ispitanici su na svim skalama (osim na skali socijalne poželjnosti) odgovarali zaokruživanjem odgovarajućih brojeva na skali Likertova tipa, čije se raspon kretao od 0 do 4.

Postupak

Ispitivanje je provedeno grupno (na pojedinim studijskim grupama dvaju fakulteta) u vrijeme održavanja redovne nastave. Popunjavanje cijelog upitnika trajalo je oko 25 minuta. Sudjelovanje u ispitivanju bilo je dobrovoljno i anonimno. Prije primjene upitnika studentima je u kratkim crtama objašnjen cilj ispitivanja.

Rezultati

Rezultati psihometrijske analize pojedinih skala korištenih u ispitivanju na ovom će mjestu biti samo ukratko izneseni.

Kao što se može vidjeti iz Tablice 1., modificirana Skala straha od negativne evaluacije pokazalo se dvodimenzionalnom. Prvi se faktor može nazvati strahom od negativne evaluacije (osoba s tjelesnim teškoćama), dok je drugi faktor nazvan "implikacija bešćutnosti" jer su slaganje s tvrdnjama ovog faktora neki ispitanici, izgleda, shvatili kao pomanjkanje empatije. Iako se može činiti da je ovaj faktor tzv. artefakt metode (jer sve tvrdnje idu u jednom

smjeru), rezultati o prediktorima kriterija stavova koji će biti kasnije izneseni, čine upitnom takvu pretpostavku.

Tablica 1. Pouzdanost (tipa Cronbach alpha) i karakteristične tvrdnjepitanja modificiranih skala

Strah od negativne evaluacije	
<i>1. faktor Skale straha od negativne evaluacije</i>	
STUDENTI EKONOMIJE $\alpha=.831$	STUDENTI DEFEKTOLOGIJE $\alpha=.838$
"Brine me kakav ću dojam ostaviti"	
"Strah me je da ću im se zamjeriti"	
"Kada razgovaram s nekom osobom s tjelesnom teškoćom, brine me što bi mogla misliti o meni"	
Implikacija bešćutnosti	
<i>2. faktor Skale straha od negativne evaluacije</i>	
STUDENTI EKONOMIJE $\alpha=.721$	STUDENTI DEFEKTOLOGIJE $\alpha=.759$
Važnost tjelesnog izgleda u percepciji drugih	
STUDENTI EKONOMIJE $=.896$	STUDENTI DEFEKTOLOGIJE $=.897$
"Fizički izgled ostavlja snažan dojam kada prvi put upoznajem osobu"	
"Ako mogu birati, biram društvo privlačnih ljudi"	
"S osobama koje su fizički lijepe lakše ostvarujem komunikaciju"	
Kontakt s osobama s tjelesnim teškoćama	
STUDENTI EKONOMIJE $\alpha=.780$	STUDENTI DEFEKTOLOGIJE $\alpha=.836$
"Procijenite ŽESTINU Vaših susreta!"	
"Koliko ste BLISKI s tom osobom?"	

Tablica 2. *Neke karakteristike pojedinih faktora skala i prikaz značajnosti razlika u prosječnim rezultatima dvije skupine ispitanika*

Skale	Broj čestica	Teorijski raspon	Postignuti raspon		Aritmetička sredina		Standard. devijacija		Značajnost razlika u rezultatima dvije skupine
			E	D	E	D	E	D	
SNE1	8	0-32	0-29	0-24	13.36	11.45	5.87	5.61	t=2.483 df=222 p=.014
SNE2	4	0-16	0-16	1-16	5.84	5.26	3.15	3.23	t=-.990 df=222 p=.323
VTI	28	0-112	16-93	11-82	52.09	41.0	14.7	14.6	T=5.658 df=222 p=.000
KONT	4	0-16	0-16	0-16	6.63	8.62	3.30	3.33	t=-4.25 df=200 p=.000

SNE1 - prvi faktor Skale straha od negativne evaluacije

SNE2 - drugi faktor Skale straha od negativne evaluacije

VTI - Skala važnosti tjelesnog izgleda u percepciji drugih

KONT - Skala kontakta s osobama s tjelesnim teškoćama

E - studenti ekonomije; D - studenti defektologije

Skala važnosti tjelesnog izgleda u percepciji drugih i u ovom se ispitivanju (vidi u Instrumentariju o rezultatima predispitivanja) tretirala kao jednodimenzionalna, zbog postojanja jednog faktora drugog reda koji je u osnovi povezanosti triju ekstrahiranih faktora nižeg reda. Kratka skala kontakta s osobama s tjelesnim teškoćama također je jednofaktorska.

Svi koeficijenti pouzdanosti mogu se smatrati zadovoljavajućima.

Nadalje, rezultati Tablice 2. pokazuju da se na svim varijablama s kojima se krenulo u istraživanje stavova, razlikuju studenti ekonomije i studenti defektologije. Studenti defektologije doživljavaju manji strah od negativne evaluacije (ali se ne razlikuju na faktoru "implikacija bešćutnosti"), ostvaruju učestaliji i kvalitetniji kontakt s osobama s tjelesnim teškoćama te

smatraju manje važnim tjelesni izgled drugih. Naime, studenti defektologije u sklopu nastave stječu određena iskustva s osobama s tjelesnim teškoćama, što može doprinijeti smanjenju strepnje zbog moguće negativne evaluacije. Također, osobe koje su pristupile ovom studiju vjerojatno su imale i specifičan sklop vjerovanja, npr. manja se važnost pridaje tjelesnom izgledu drugih. Međutim, isto se tako može vidjeti u Tablici 5. da je vjerovanje o manjoj važnosti tjelesnog izgleda značajno povezano sa socijalno poželjnim načinom odgovaranja (kod obje skupine studenata). Studenti defektologije možda više nego studenti ekonomije u ovom slučaju smatraju kako drugi od njih očekuju da izražavaju takve vrijednosti.

Tablica 3. *Pouzdanost (tipa Cronbach alpha) i karakteristične tvrdnje pojedinih faktora stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama*

Implikacija devijantnih karakteristika i segregacije osoba s tjelesnim teškoćama	
<i>1. kognitivni faktor stavova</i>	
STUDENTI EKONOMIJE $\alpha=.768$	STUDENTI DEFEKTOLOGIJE $\alpha=.765$
"Ne treba previše očekivati od osoba s tjelesnim teškoćama" "Osobe s tjelesnim teškoćama trebalo bi spriječiti da imaju djecu" "Osobe s tjelesnim teškoćama pokazuju devijantan profil ličnosti"	
Tragično sagledavanje osoba s tjelesnim teškoćama	
<i>2. kognitivni faktor stavova</i>	
STUDENTI EKONOMIJE $\alpha=.795$	STUDENTI DEFEKTOLOGIJE $\alpha=.817$
"Osobe s tjelesnim teškoćama se lakše uznemire od drugih ljudi" "Većina osoba s tjelesnim teškoćama osjeća da nisu tako dobri kao i drugi ljudi" "Većina osoba s tjelesnim teškoćama sažalijeva samu sebe"	
Nelagoda u interakciji	
<i>afektivni faktor stavova</i>	
STUDENTI EKONOMIJE $\alpha=.780$	STUDENTI DEFEKTOLOGIJE $\alpha=.813$
"Nesiguran sam jer ne znam kako da se ponašam" "Osjećam se neugodno i teško mi je opustiti se" "Nastojim imati što kraće kontakte s osobama s tjelesnim teškoćama i što prije ih završiti"	

Tablica 4. *Neke karakteristike pojedinih faktora stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama i prikaz značajnosti razlika u rezultatima dvije skupine ispitanika*

Skale	Broj čestica	Teorijski raspon	Postignuti raspon		Aritmetička sredina		Standard. devijacija		Značajnost razlika u rezultatima dvije skupine
			E	D	E	D	E	D	
KOG1	9	0-36	0-25	0-19	9.35	5.60	5.34	4.45	t=5.694 df=222 p=.000
KOG2	10	0-40	0-34	0-27	16.79	13.32	5.76	5.69	t=4.532 df=222 p=.000
AFF	6	0-24	0-21	0-18	9.43	5.83	4.57	3.97	t=6.266 df=222 p=.000

KOG1 - prvi kognitivni faktor stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama

KOG2 - drugi kognitivni faktor

AFF - afektivni faktor (vidi Tablicu 3.!)

E - studenti ekonomije; D - studenti defektologije

Iz Tablica 3. i 4. možemo vidjeti da su formirane tri kriterijske varijable stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama. Trofaktorsko rješenje i ovdje se pokazalo (kao i u predisputivanju) najboljim, ali su od 36 čestica zadržane 25 (neke nisu imale dovoljna faktorska zasićenja i/ili korelaciju s ukupnim rezultatom). Pouzdanost ovako formiranih kriterija na prilično je zadovoljavajućoj razini kod obje skupine ispitanika. Dva su faktora interpretirana kao kognitivna: jedan sadrži implikaciju različitih devijantnih osobina osobama s teškoćama, a drugi implikaciju pretežito emocionalnih obilježja ovim osobama. Afektivni faktor ukazuje na doživljenu nelagodu u interakciji s osobama s teškoćama. Budući da su svi faktori sastavljeni uglavnom od tvrdnji negativnog predznaka, i rezultati će biti interpretirani u terminima više ili manje negativnog stava, jer manja negativnost ne mora automatski značiti i pozitivniji stav.

Kao što se vidi iz Tablice 4., studenti dviju skupina značajno se razlikuju u svim trima kriterijskim varijablama, što ukazuje na njihovu valjanost. Studenti defektologije izražavaju manje negativan stav prema osobama s tjelesnim teškoćama od studenata ekonomije, što je u skladu s rezultatima mnogih autora koji pronalaze razlike u stavovima studenata različitog profesionalnog usmjerenja (Antonak, 1982; Antonak i Livneh, 1995; Gething, 1992; MacLean i Gannon, 1995).

Jedan od ciljeva ovog ispitivanja bio je pronaći prediktore stavova kod dviju skupina ispitanika. U daljnjim su analizama korišteni rezultati ispitanika koji ostvaruju neki kontakt s osobama s tjelesnim teškoćama. Tu je varijablu vrijedno uključiti u daljnje analize budući da je teorijski relevantna, a također se rezultati na svim prediktor i kriterij varijablama značajno ne razlikuju između onih koji su ostvarili i onih koji nisu ostvarili kontakt (jedino se N=17 studenata ekonomije koji nisu ostvarili kontakt s osobama s teškoćama, značajno razlikuje od drugih na prvom kognitivnom faktoru stavova u smjeru negativnijeg stava). Analize su dakle računane na uzorku od N=98 studenata ekonomije i N=104 studenta defektologije.

Tablica 5. *Povezanost skale socijalne poželjnosti s drugim skalama kod dvije skupine ispitanika (N=98 za uzorak studenata ekonomije; N=104 za uzorak studenata defektologije)*

VARIJABLE		SNE1	SNE2	VTI	KONT	KOG1	KOG2	AFF
SP	E	-.00	-.03	-.24	.27	.03	-.12	-.27
	D	-.31	.17	-.34	.14	-.04	-.08	-.23

$r=>.20$; $p<0.05$

$r=>.26$; $p<0.01$

SP - socijalna poželjnost (vidi Tablicu 2. za legendu drugih varijabli!)

E - studenti ekonomije; D - studenti defektologije

Iz Tablice 5. može se vidjeti da je u oba uzorka ispitanika tendencija k davanju socijalno poželjnih odgovora povezana s manjim usmjeravanjem na tjelesni izgled drugih kao i s manjim izražavanjem nelagode u interakciji s osobama s tjelesnim teškoćama (afektivna komponenta stava). Osim toga, na uzorku studenata defektologije javlja se značajna povezanost između rezultata na skali socijalne poželjnosti i rezultata na prvom faktoru skale straha od negativne evaluacije, što na neki način ukazuje da je za studente defektologije manje poželjno izraziti strah od negativne evaluacije osoba s tjelesnim

teškoćama uz čiji je tretman vezano i njihovo profesionalno usmjerenje (studenata defektologije). S druge strane, na uzorku studenata ekonomije javlja se značajna povezanost između rezultata na skali socijalne poželjnosti i rezultata na skali kontakta - o učestalijem, odnosno kvalitetnijem kontaktu s osobama s tjelesnim teškoćama izvješćuju studenti s jače izraženom tendencijom davanja socijalno poželjnih odgovora. Zbog povezanosti s nekim prediktorskim i kriterijskim varijablama, varijabla socijalne poželjnosti uključena je u modele regresijskih analiza.

Tablica 6. *Matrica korelacija potencijalnih prediktora stavova*

VARIJABLE	1	2	3	4	5	6	7
(1) SPOL	-	-.24	.16	.03	-.07	-.08	.00
(2) DOB	-.22	-	.01	-.05	.01	-.15	.12
(3) N	-.14	.14	-	-.18	.16	-.09	.06
(4) SNE1	.03	-.34	-.28	-	-.38	-.17	.01
(5) SNE2	-.05	.14	-.11	-.29	-	.15	-.05
(6) VTI	-.03	-.07	-.18	.31	.03	-	-.08
(7) KONT	-.08	.15	.31	-.10	-.02	-.05	-

$r \geq .20$; $p < 0.05$

$r \geq .26$; $p < 0.01$

N - broj osoba s tjel. teškoćama s kojima je ostvaren kontakt (za ostale vidi legendu u Tablici 2.!)

Iznad dijagonale koeficijenti korelacija kod studenata **ekonomije**

Ispod dijagonale koeficijenti korelacija kod studenata **defektologije**

Kao što se može vidjeti iz Tablice 6., neke su varijable (kasnije korištene kao prediktori stavova) u značajnim iako ne i visokim interkorelacijama. Dva faktora skale straha od negativne evaluacije u značajnoj su korelaciji kod obiju skupina ispitanika. Također, poznanstvo s većim brojem osoba s teškoćama povezano je s manjom socijalnom anksioznošću (manja strepnja od mogućnosti negativne evaluacije) na uzorku studenata defektologije. Zanimljivo je i to da se na istom uzorku nalazi i značajna pozitivna povezanost između straha od negativne evaluacije i socijalne vrijednosti koja se pridaje tjelesno atraktivnim osobama. Možda je kod ovog uzorka strah od negativne evaluacije od strane osoba s tjelesnim teškoćama pojačan mišlju kako će te osobe "otkriti" da su

usmjereni na njihov tjelesni izgled. Usmjerenost na tjelesni izgled drugih vjerojatno je nekongruentniji s vjerovanjima koja proizlaze iz školovanja studenata defektologije nego što je to slučaj sa studentima ekonomije.

Tablica 7. *Korelacija ispitivanih varijabli s varijablama kriterija (faktora stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama) kod dvije skupine ispitanika*

VARIJABLE	KOG1		KOG2		AFF	
	E	D	E	D	E	D
SPOL	.04	-.11	.07	.02	-.10	-.10
DOB	-.21	-.11	-.17	-.24	-.06	-.19
N	-.12	-.06	-.03	-.21	.00	-.36
SNE1	.13	.19	.15	.34	.32	.47
SNE2	.17	.12	.18	.07	.06	.03
VTI	.31	.39	.34	.30	.29	.42
KONT	-.05	-.08	-.05	-.02	-.36	-.27

$r > .20$; $p < 0.05$

$r > .26$; $p < 0.01$

E - studenti ekonomije

D - studenti defektologije

Koliko su prediktor varijable povezane s različitim kriterijima stavova kod dviju skupina studenata, vidljivo je iz Tablice 7. Najkonzistentnija je povezanost varijable važnosti koju tjelesni izgled predstavlja u percepciji drugih s varijablama stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama. Od drugih korelacija treba izdvojiti varijablu straha od negativne evaluacije koja je povezana s tragičnim shvaćanjem i implikacijom negativne emocionalnosti (drugi kognitivni faktor) te s doživljenom nelagodnom u interakciji s osobama s tjelesnim teškoćama (afektivni faktor).

Tablica 8. *Korelacije varijabli kriterija (faktori stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama) kod dvije skupine ispitanika*

VARIJABLE	1	2	3
(1) KOG1	-	.53	.35
(2) KOG2	.59	-	.35
(3) AFF	.30	.37	-

$r \Rightarrow .20$; $p < 0.05$

$r \Rightarrow .26$; $p < 0.01$

Iznad dijagonale koeficijenti korelacija kod studenata **ekonomije**

Ispod dijagonale koeficijenti korelacija kod studenata **defektologije**

Konačno, kakve su interkorelacije pojedinih faktora stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama? Rezultati prikazani u Tablici 8. pokazuju da su kod obaju uzoraka kriterijske varijable u značajnim korelacijama te da su kognitivni faktori u nešto većim međusobnim korelacijama. Ipak, budući da se ne radi o visokim koeficijentima i da je teorijski opravdano razmatrati pojedinačno komponente stavova (u ovom slučaju kognitivne i afektivnu), i u daljnjim će se analizama zasebno razmatrati ovi kriteriji.

Tablica 9. *Prikaz završnih koraka stupnjevitih regresijskih analiza (metoda backward) rezultata studenata ekonomije na pojedinim faktorima kriterija (N=98)*

KRITERIJ VARIJABLE	PREDIKTORI	BETA	T	P	
Prvi kognitivni faktor	VTI	.324	3.401	.001	R=.420
	SNE1	.274	2.691	.008	R ² =.177
	SNE2	.226	2.221	.029	F(3,94)=6.72 P=.000
Drugi kognitivni faktor	VTI	.357	3.822	.000	R=.461
	SNE1	.303	3.045	.002	R ² =.213
	SNE2	.245	2.462	.016	F(3,94)=8.46 P=.000
Afektivni faktor	SNE1	.384	4.517	.000	R=.584
	KONT	-.338	-4.023	.000	R ² =.341
	VTI	.329	3.858	.000	F(3,94)=16.22 P=.000

Tablica 10. *Prikaz završnih koraka stupnjevitih regresijskih analiza (metoda backward) rezultata studenata defektologije na pojedinim faktorima kriterija (N=104)*

KRITERIJ VARIJABLE	PREDIKTORI	BETA	T	P	
Prvi kognitivni faktor	VTI	.387	4.233	.000	R=.387 R ² =.149 F(1,102)=17.91 P=.000
Drugi kognitivni faktor	SNE1 VTI	.278 .213	2.895 2.221	.005 .029	R=.399 R ² =.159 F(2,101)=9.57 P=.000
Afektivni faktor	SNE1 VTI KONT	.353 .296 -.221	4.123 3.490 -2.723	.000 .000 .000	R=.590 R ² =.348 F(3,100)=17.78 P=.000

Budući da se stavovi studenata različitog profesionalnog usmjerenja značajno razlikuju, provedene su odvojene regresijske analize na svakom uzorku. Uz relevantne prediktor varijable (strah od negativne evaluacije, kontakt, važnost tjelesnog izgleda), u model regresijske analize uvrštene su i sljedeće varijable: spol, dob, broj osoba s tjelesnim teškoćama s kojima je ostvaren kontakt te tendencija davanja socijalno poželjnih odgovora.

Analizirajući razlike u predikciji kognitivnih i afektivnog faktora stava, možemo primijetiti da korišteni set prediktora objašnjava veću proporciju varijance rezultata afektivnog faktora stava prema osobama s tjelesnim teškoćama. Što je veći strah od negativne evaluacije, veća važnost koja se pridaje tjelesnom izgledu drugih, odnosno socijalna vrijednost koja se pripisuje tjelesno atraktivnim osobama te što je manji kontakt s tim osobama (u terminima učestalosti i kvalitete), to je veća nelagoda u interakciji na koju ukazuje afektivni faktor stava. Da briga o tome što druga osoba misli (aspekt socijalne anksioznosti) pridonosi problemima u interakciji, potvrđuju mnoga Fichtenova istraživanja (npr. Fichten i sur., 1994). Strah od negativne evaluacije bolji je prediktor afektivne komponente stava budući da su obje varijable specifične u smislu da odražavaju percepciju vlastitih reakcija, tj. negativnih emocija. No strah od negativne evaluacije javlja se značajnim prediktorom i kognitivnih komponenti stava - zaokupljenost vlastitim

emocijama, kao što je briga o dojmima što se ostavlja na osobe s tjelesnim teškoćama u interakciji, vjerojatno vodi tzv. "površnom procesiranju informacija" i oslanjanju na stereotipe koje reflektiraju dvije kognitivne komponente stava.

Rezultati pokazuju da se nelagoda u interakciji može djelomično objasniti i usmjerenošću na tjelesni izgled. No, vrijednost koja se pridaje tjelesnom izgledu i tjelesno atraktivnim pojedincima, značajan je prediktor i kognitivnih komponenti stava. Ako pretpostavimo da su ispitanici percipirali osobe s tjelesnim teškoćama kao manje tjelesno atraktivne osobe, onda bi se ovaj rezultat mogao interpretirati kao "lijepo je dobro i obrnuto" (veće slaganje s tvrdnjama koje impliciraju tragično shvaćanje tih osoba, te njihovo odvajanje iz života, naročito društvenog). Mogućnost stigmatizacije tako može biti u osnovi negativnih stavova prema osobama s tjelesnim teškoćama.

Veći kontakt s osobama s tjelesnim teškoćama prediktor je jedino afektivne komponente - manje nelagode u interakciji. Izgleda da se pozitivna iskustva s jednom ili nekolicinom osoba s tjelesnim teškoćama ne generaliziraju na grupu u cjelini. Hewstone i Brown (prema: Islam i Hewstone, 1993) smatraju da osobe s kojima smo u kontaktu, promatramo kao tipične predstavnike grupe, a ne samo kao izdvojene pozitivno evaluirane pojedince.

Analizirajući razlike u rezultatima skupine studenata različitog profesionalnog usmjerenja, uočavam da je drugi faktor skale straha od negativne evaluacije značajan prediktor dvaju kognitivnih faktora stava samo kod studenata ekonomije. Sadržaj tvrdnji dovodi do pretpostavke da su ispitanici slaganje s česticama ovog faktora shvatili kao nezainteresiranost za reakcije osoba s tjelesnim teškoćama (faktor je nazvan "implikacija bešćutnosti"). Dakle, oni koji poručuju "nije da me nije briga" iskazuju i manje negativan stav prema osobama s tjelesnim teškoćama. Ovaj faktor nije se pokazao relevantnim za predikciju kriterija kod studenata defektologije. Taj je faktor vjerojatno bitan na jednoj početnoj razini, no on gubi na važnosti s proširenijim kontaktom, treningom i znanjem, koji su značajke studenata defektologije.

Uz ograničenja uvjetovana korelacijskim istraživanjem te zahvaćanjem samo nekih relevantnih varijabli, mogli bismo reći da su u studenata defektologije, u usporedbi sa studentima ekonomije, manje prisutni negativni stavovi prema osobama s tjelesnim teškoćama (i) zbog manje izraženog straha od negativne evaluacije u interakciji s tim osobama, pozitivnijeg kontakta i manje važnosti koju pridaju tjelesnom izgledu drugih, a koji se javljaju značajnim prediktorima pojedinih kriterija stavova. Naravno, pitanje je koliko su te razlike bile prisutne kod ovih ispitanika i prije nego što su pristupili

studiju defektologije (kao odraz nekih prethodnih vjerovanja i osobina ličnosti), a koliko su rezultat specifičnog obrazovanja.

U sljedećim istraživanjima, osim ispitivanja drugih relevantnih prediktorskih varijabli (npr. motiv za postignućem), kriterijske varijable stavova trebale bi se proširiti novim tvrdnjama pozitivnog predznaka budući da nepostojanje negativnog stava ne mora nužno značiti i postojanje pozitivnog.

Literatura

- ANTONAK, R.F. (1980): Psychometric Analysis of the Attitude Toward Disabled Persons Scale, Form O, *Rehabilitation Counseling Bulletin*, March, 169-176.
- ANTONAK, R.F. (1982): Development and Psychometric Analysis of the Scale of Attitudes Toward Disabled Persons, *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*, 13, 2, 22-29.
- ANTONAK, R.F. I LIVNEH, H. (1995): Direct and Indirect Methods to Measure Attitudes Towards Persons With Disabilities, With an Exegesis of the Error-Choice Test Method, *Rehabilitation Psychology*, 40, 1, 3-24.
- BEZINOVIĆ, P. (1988): Percepcija osobne nekompetentnosti kao dimenzija samopoimanja, *Doktorska disertacija*.
- GETHING, L. (1991): Generality vs. Specificity of Attitudes Towards People with Disabilities, *British Journal of Medical Psychology*, 64, 55-64.
- GETHING, L. (1992): Nurse Practitioners and Students Attitudes Towards People with Disabilities, *The Australian Journal of Advanced Nursing*, 9, 3, 25-30.
- GETHING, L. (1994): The Interaction with Disabled Persons Scale, *Journal of Social Behavior and Personality*, 9, 5, 23-42.
- ISLAM, M.R. I HEWSTONE, M. (1993): Dimensions of Contact as Predictors of Intergroup Anxiety, Perceived Out-Group Variability, and Out-Group Attitude: An Integrative Model, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 6, 700-710.
- MACLEAN, D. I GANNON, P.M. (1995): Measuring Attitudes Toward Disability: The Interaction with Disabled Persons Scale Revisited, *Journal of Social Behavior and Personality*, 10, 4, 791-806.
- YUKER, H.E. (1988): *Attitude Toward People With Disabilities: Progress and Prospects*, New York, Springer.

- YUKER, H.E. (1994): Variables that Influence Attitudes Toward People with Disabilities: Conclusions from the Data, *Journal of Social Behavior and Personality*, 9, 5, 3-22.
- YUKER, H.E. i BLOCK, J.R. (1986): *Research with the Attitudes Towards Disabled Persons Scales (ATDP) 1960-1985: Hofstra University, Hempstead, New York.*

Anita Pedisić: STUDENTS OF VARIOUS PROFESSIONAL
ORIENTATIONS AND THEIR ATTITUDES TOWARDS
PHYSICALLY-HANDICAPPED PERSONS

S u m m a r y

Many studies have shown that attitudes towards handicapped persons differ according to various professional orientations.

This study investigated the attitudes of students of special education (N=109) and students of economy (N=115) towards physically handicapped persons. The criterion variable of attitudes were represented by scales which reflect two factors of the cognitive components of attitudes ("The implication of deviant characteristics and the segregation of physically handicapped persons") and one factor pertaining to the affective component ("Unease in interaction"). The results showed differences in the attitudes of the two groups of students which were to be expected. Namely, the students of special education expressed fewer negative attitudes towards physically handicapped persons both on the cognitive and on the affective scale measures.

With the aim of discovering the predictors of attitude, scales were also used which examined how much the students expressed fear of the negative evaluation of physically handicapped persons (as an indicator of social anxiety), to what measure they establish contact with these persons and how essential they hold the physical appearance of other persons.

It was shown that students of special education had less fear of the possibility of negative evaluation, were less directed to the physical appearance of other persons and established a more frequent and more qualitative contact with physically handicapped persons.

Considering the results of regressive analysis which showed a similar constellation of attitude predictors amongst students with different professional orientations and the significant differences in the results of predictive variables, maybe the less negative attitudes amongst students of special education can be explained by their lesser anxiety and fear concerning proper behaviour, the better relationship which they establish with physically handicapped persons and the lesser extent to which they are orientated towards the outer appearance of others. Considering the specific education these students acquire such an explanation seems plausible.

KEY WORDS: attitudes, affective component, cognitive component, physically handicapped persons